

Ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός και η πνευματική προετοιμασία του 1821

Οι πνευματικές προϋποθέσεις της Επανάστασης του 1821 είναι τα ελληνορθόδοξα ιδανικά που καλλιεργήθηκαν με θαυμαστό τρόπο μέσα στην ψυχή των υποδούλων επί 400 και 500 χρόνια τουρκοκρατίας. Η Ορθοδοξία, η αίσθηση της συνέχειας του Ελληνισμού, η γλώσσα, το αντιστασιακό πνεύμα του Έλληνα, η Μεγάλη Ιδέα και η νοσταλγία για την Βυζαντινή Αυτοκρατορία (Ρωμανία), αυτά ήταν τα πνευματικά θεμέλια του 1821.

Ο Άγιος Κοσμάς δεν πήρε στα χέρια του τουφέκι, αλλά με την πνευματική και ηθική αναγέννηση των υποδούλων προετοίμασε το έδαφος για την μεγάλη Επανάσταση. Η συμβολή του στην εθνική αφύπνιση ήλθε σε μία πολύ δύσκολη εποχή, όταν το Γένος κινδύνευε να απογοητευθεί από τις πολλές και ατυχείς εξεγέρσεις. Το πέρασμά του άφησε ανεξίτηλα ίχνη στην ψυχή των υποδούλων όχι μόνο στην γενέτειρά του Αιτωλία, αλλά και στην Ήπειρο, στη Μακεδονία και σε όλα τα μέρη τα οποία επισκέφθηκε κατά τις τρεις (ή τέσσερις) περιόδους του. Η συνεισφορά του στην προετοιμασία του Αγώνος μπορεί εν συντομία να κωδικοποιηθεί ως εξής:

α) Η καλλιέργεια του Ορθοδόξου φρονήματος. Με το κήρυγμά του, με το παράδειγμά του, με την κατανοητή αλλά συνάμα θεολογική γλώσσα του, ο Άγιος απέτρεψε τους εξισλαμισμούς και στέρωσε την Ορθόδοξη Πίστη. Από φόβο, από εκβιασμό, αλλά μερικές φορές και αυτοβούλως και από την προσδοκία αξιωμάτων ένας αριθμός Χριστιανών προσχώρησε στο Ισλάμ. Όλοι αυτοί δεν χάθηκαν μόνο για την Ορθοδοξία, αλλά και για τον Ελληνισμό. Παράδειγμα οι Τσάμηδες της Θεσπρωτίας. Απόγονοι εξισλαμισμένων Χριστιανών έγιναν οι σκληρότεροι διώκτες του Ελληνισμού επί Τουρκοκρατίας και επί Γερμανοϊταλικής Κατοχής. Ο αγώνας του Αγίου είχε στόχο πρωτίστως να σώσει ψυχές. Αλλά ταυτοχρόνως είχε εθνική σημασία, διότι όσοι παρέμεναν Χριστιανοί διατηρούσαν και την ελληνική τους συνείδηση. Για την αποτροπή των εξισλαμισμών ο Άγιος δίδασκε με έμφαση την Τριαδολογία. Ήξερε ότι πολλοί αγράμματοι Χριστιανοί έπεφταν εύκολα θύματα της μουσουλμανικής προπαγάνδας, η οποία αρνείτο την Αγία Τριάδα.

β) Η εμμονή στην ελληνική γλώσσα. Είναι συγκλονιστική η διδαχή του Αγίου ότι παίρνει επάνω του τις αμαρτίες εκείνων που θα σταματήσουν να μιλούν διάφορες διαλέκτους και θα αποφασίσουν να μιλούν στο σπίτι τους μόνον ελληνικά. Γνώριζε την διαβρωτική δράση διαφόρων προπαγανδών που υπονόμειαν την πίστη και την γλώσσα των υποδούλων. Ο Άγιος τόνιζε ότι «Η Εκκλησία μας είναι εις την Ελληνικήν, διότι και το Γένος μας είναι Ελληνικόν»!

γ) Παιδεία και Σχολεία. Ο Άγιος Κοσμάς δηλώνει ο ίδιος στην τελευταία επιστολή προς τον αδελφό του ότι ίδρυσε 10 ελληνικά (ανώτερα) σχολεία και 200 κοινά (κατώτερα). Σε σωζόμενη επιστολή του προς τους Παργίους υπογραμμίζει ότι

πρέπει να ιδρύσουν σχολείο για την διαφύλαξη της Πίστεως και την Ελευθερία της πατρίδος. Σκοπός του ήταν μέσω του σχολείου τα παιδιά να μαθαίνουν για τον Χριστό. Παραλλήλως όμως τα σχολεία του Πατροκοσμά καλλιέργησαν την ιστορική και γλωσσική συνέχεια του Ελληνισμού.

δ) Η έμφαση στην κοινωνική δικαιοσύνη. Ο Άγιος Κοσμάς είχε συνειδητοποιήσει αυτό που λίγο πριν από τους Βαλκανικούς Πολέμους είπε ο Ελευθέριος Βενιζέλος για τους αγρότες της Θεσσαλίας: Εάν παραμείνουν κοινωνικά και οικονομικά καταπιεσμένοι δεν θα μπορέσουν να πολεμήσουν για να ελευθερώσουν τους υποδούλους αδελφούς τους. Το κήρυγμα του Αγίου υπέρ της κοινωνικής δικαιοσύνης, υπέρ των δικαιωμάτων των γυναικών, κατά της πλεονεξίας και της αδικίας, υπέρ της σφυρηλατήσεως των κοινοτικών δεσμών και της αλληλεγγύης, βοήθησε την ψυχική ενότητα των Ρωμηών και συνετέλεσε στην αποφυγή επικινδύνων διχασμών και ερίδων μεταξύ ομοεθνών. Δίδαξε επίσης τον Χριστιανικό αντιρατσισμό μιλώντας για τα δικαιώματα των αθιγγάνων (γύπτων, όπως τους αποκαλούσε).

ε) Οι Προφητείες. Το ποθούμενο, το Ρωμαίικο, τα βουνά που θα σώσουν πολλούς, οι δύο Πασχαλιές που θα έλθουν μαζί, όπως έγινε το 1912, αυτά και πολλά άλλα αισιόδοξα μηνύματα έδωσε ο Άγιος Κοσμάς διά των προφητειών του. Αυτή ήταν η μεγαλύτερη εθνική προσφορά του σε ένα λαό που κινδύνευε να χάσει κάθε ελπίδα για ελευθερία και αναγέννηση. Ας μην ξεχνούμε ότι ο Άγιος έζησε την σφαγή των Ελλήνων από Τουρκαλβανούς μετά από τα Ορλωφικά. Η φωνή του ήταν η μοναδική όαση μέσα στην απελπισία.

στ) Το μαρτύριό του. Με τον μαρτυρικό θάνατό του στην αγχόνη των δημίων του (Κολικόντασι Βορείου Ηπείρου, 24-8-1779) ο Πατροκοσμάς γίνεται θρύλος, σύμβολο και πρότυπο για τους υποδούλους. Η αγιότητά του αναγνωρίζεται αμέσως από όλο το σκλαβωμένο Γένος πολύ πριν αναγνωρισθεί επισήμως το 1961. Στην Ελληνική Επανάσταση ένα γνωστό άσμα έλεγε: «Βοήθα μας Αη Γιώργη και συ Άγιε Κοσμά, να πάρουμε την Πόλη και την Αγιά Σοφιά». Η θυσία του ενέπνευσε και εμπνέει ακόμη και σήμερα, ειδικά δε τους εμπερίστατους Βορειοηπειρώτες αδελφούς μας. Ο Άγιος Κοσμάς αγχόνη ετελειώθη και κατέδειξε εμπράκτως ότι η Ελευθερία των Ελλήνων είναι απ' τα κόκκαλα βγαλμένη. Μαζί με το νέφος των αναρίθμητων Νεομαρτύρων έβαλε το λίπασμα για την ελληνορθόδοξη αυτοσυνειδησία των υποδούλων, η οποία οδήγησε στην Παλιγγενεσία του 1821. Κλίνουμε ευλαβικά το γόνυ στην ιερά μνήμη του!

Κωνσταντίνου Χολέβα
Πολιτικού Επιστήμονος - Συγγραφέως